

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนามีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานถึง ๒๖๐๐ ปีมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงการผสมผสานของหลักการเก่าและ หลักการใหม่ตามเหตุปัจจัยและเบื้องหลังทางสังคมที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละพื้นที่ตลอดจนถึงอิทธิพลการตีความของคณาจารย์ในครั้งโบราณที่นำพระพุทธศาสนาสอนธรรมะผ่านทางพุทธศิลปะ การสอนธรรมะของพระพุทธเจ้ามีวิธีการสอนหลายประเภท เช่นการเทศน์ การเขียนหนังสือเกี่ยวกับธรรมะ การปั้น พระพุทธรูป การสร้างเจดีย์ การสร้างเสนาสนะ ปฎิมากรรม ปูนปั้น หินแกะสลักและจิตรกรรมฝาผนัง วัดเกือบทุกวัดในประเทศไทยเมื่อสร้างโบสถ์และวิหารมักจะเขียนจิตรกรรมฝาผนังเพื่อสอนธรรมะเป็น การเล่าเรื่องคำสอนทางพระพุทธศาสนาโดยภาพ ผู้ชมเมื่อได้รู้แจ้งในพระธรรมดีแล้วก็จะข้ามพ้นจากความยึดติดในความงามของภาพเพียงอย่างเดียว จิตรกรรมฝาผนังได้ถูกกล่าวถึงในคัมภีร์ พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค^๑ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “... เปรียบเหมือนเมื่อน้ำย้อม ครั่ง ขมิ้น สีเขียวหรือแดงอ่อน ช่างย้อมหรือจิตรกรพึงเขียนรูปภาพ สตรีหรือรูปภาพบุรุษให้ได้สัดส่วนครบถ้วนลงบนแผ่นกระดานที่ขัดดีแล้ว ฝาผนังหรือแผ่นผ้า... ” ดังนั้นพุทธศิลปะต่างๆ เช่นจิตรกรรมฝาผนังเชิงพุทธจึงถือเป็นศิลปะที่เชิดชูและจรรโลงพุทธศาสนา อย่างแท้จริง

พ.ศ. ๒๕๕๔ เกิดอุทกภัยน้ำท่วมใหญ่ น้ำได้ท่วมขังในบริเวณวัดป่าภูกิริยัตตปฏิปทาธรรมอยู่เป็นเวลานานทำให้อาคารต่างๆเสียหายไปเป็นจำนวนมาก หลังน้ำลดพระอาจารย์บุญช่วย ปัญญวันโต เจ้าอาวาส และพระอาจารย์เด่น นันทิโย พระอาวุธ พร้อมด้วยศาสนิกชนได้ร่วมมือกันฟื้นฟูบูรณะอาคารต่างๆ ให้กลับมาใช้ได้ดังเดิม พร้อมก่อสร้างศาลาอเนกประสงค์หลังใหม่ ชื่อศาลาจุณโท เพื่อเป็นเกียรติแด่หลวงปู่เจี๊ยะ จุนโท ที่ได้ละสังขารไปเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ภายในศาลามีภาพจิตรกรรมฝาผนังขนาดใหญ่ที่วาดภาพโดยคณะจิตรกรชาวเนปาลในโครงเรื่องไตรภูมิ พร้อมภาพการประสูติของเจ้าชายสิทธัตถะ พระโพธิสัตว์ พระอามิตาภะ หนึ่งในพระพุทธเจ้าของวัชรยาน ที่มีพระวรกายสีแดง ส่องแสงไปไม่มีที่สิ้นสุด ภาพพระนางตารา หรือเจ้าแม่กวนอิมของพุทธมหายาน ภาพมหาโยคีมิลาเรปะ ผู้ตั้งนิกายกาคยูปะ ชิเบต ผู้มีชื่อเสียงของชาวพุทธวัชรยาน ภาพ ปรีศนาธรรมสังสารวัฏหรือ ปฏิจจสมุปบาท ภาพเทพชุมนุม และภาพประกอบอื่นๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา วิเคราะห์หลักพุทธธรรม กับจิตรกรรมฝาผนัง ในวัดป่าภูกิริยัตตปฏิปทาธรรม เพื่อประโยชน์ด้านการศึกษาและอนุรักษ์สืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษา หลักพุทธธรรมกับศิลปะกรรมในพระพุทธศาสนา

^๑ ส.ช. (ไทย) ๑๗/๑๐๐/๑๙๑.

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาจิตรกรรมฝาผนัง ในศาลาจุนโท วัดป่าภูริทัตตปฏิปหาราม

๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่สัมพันธ์กับภาพจิตรกรรมฝาผนัง ในวัดป่าภูริทัตตปฏิปหาราม

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ เพื่อศึกษา หลักพุทธธรรม กับศิลปะกรรม มีความเป็นมาอย่างไร

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาจิตรกรรมฝาผนังในศาลาจุนโท วัดป่าภูริทัตตปฏิปหาราม เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่สัมพันธ์กับภาพจิตรกรรมฝาผนังในวัดป่าภูริทัตตปฏิปหาราม เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยจะศึกษา วิเคราะห์ จิตรกรรมฝาผนัง ในศาลาจุนโท วัดป่าภูริทัตตปฏิปหาราม เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา หลักพุทธธรรมในรูปแบบของพุทธเถรวาท พุทธมหายาน และพุทธวัชรยาน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ผู้วิจัยจะศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์ ตำรา หนังสือ เอกสาร บทความ วิทยานิพนธ์ และงานวิจัย

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ (Indepth-interview) ประชากรจำนวน ๙ รูป/คน ประกอบด้วย

๑.๔.๓.๑ พระภิกษุสงฆ์ที่จำพรรษาตลอดช่วงฤดูกาลเข้าพรรษาในวัดป่าภูริทัตตปฏิปหาราม จำนวน ๓ รูป

๑.๔.๓.๒ อุบาสก อุบาสิกาที่เข้ามาปฏิบัติธรรม ภาวนา ตลอดฤดูกาลเข้าพรรษา ในวัดป่าภูริทัตตปฏิปหาราม จำนวน ๓ ท่าน

๑.๔.๓.๓ ศาสนิกชนทั่วไปที่เข้ามาทำบุญในวัดป่าภูริทัตตปฏิปหาราม จำนวน ๓ ท่าน

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ ศาสนาวัตถุ หมายถึงสิ่งก่อสร้างในวัดป่าภูริทัตตปฏิปหาราม

๑.๕.๒ ศาสนาธรรม หมายถึงหลักธรรมที่เผยแผ่ ในวัดป่าภูริทัตตปฏิปหาราม

๑.๕.๓ พุทธศิลปะ หมายถึงภาพจิตรกรรมฝาผนังในศาลาจุนโท ปฏิมากรรม และสถาปัตยกรรม ในวัดป่าภูริทัตตปฏิปหาราม

๑.๕.๔ จิตรกรรมฝาผนัง หมายถึง ภาพพุทธประวัติที่เขียนขึ้นบนฝาผนังโค้งปูนฉาบเรียบโดยจิตรกรชาวเนปาล รูปแบบของศิลปะวัชรยาน ทิเบต ในศาลาจุนโท วัดป่าภูริทัตตปฏิปหาราม

๑.๕.๕ ปฏิมากรรม หมายถึงรูปปั้น รูปหินแกะสลัก รูปหล่อด้วยหิน ปูน โลหะ สัมฤทธิ์ ที่มีอยู่ในวัดป่าภูริทัตตปฏิปหาราม

๑.๕.๖ สถาปัตยกรรม หมายถึงสิ่งก่อสร้าง ภูมิทัศน์เจดีย์ ในวัดป่าภูริทัตตปฏิปหาราม

๑.๕.๗ วัดป่าภูริทัตตปฏิปหาราม หมายถึงวัดป่าที่ตั้งอยู่ที่บ้านคลองสระ หมู่ที่ ๒ ตำบล
คลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑) หนังสือตำรา

คณะศิษย์วัดป่า ได้เขียนไว้ในหนังสือ ประวัติหลวงปู่เจี๊ยะ จุนโท^๒ เรื่องการสร้างภูริทัตตเจดีย์ว่าเรื่องพระคุณขององค์หลวงปู่มั่น ท่านระลึกอยู่ภายในใจของท่านโดยตลอดและคิดเสมอว่าจะสร้างเจดีย์น้อมถวายแด่องค์หลวงปู่มั่น เมื่อมีความพร้อมท่านได้เก็บรวบรวมเงินที่ญาติโยมถวายเนื่องในงานผ้าป่าบ้าง กฐินบ้าง ส่วนตัวบ้าง ผากไว้ในบัญชีธนาคาร ในวันที่ ๓ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๙ หลวงปู่เจี๊ยะ จุนโท ได้ทำพิธีวางศิลาฤกษ์ สร้างภูริทัตตเจดีย์ สำหรับบรรจุพระธาตุส่วนพื้นของท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ลักษณะเจดีย์รูปทรงข้าวปั้นขี้ผึ้งของเจดีย์สมัยสุโขทัย แปลเปลี่ยนความหมายคือ อริยมรรคมีองค์แปด มีความกว้าง ๒๒ เมตร หมายถึง ปัจจัยการ โดยอนุโลมปฏิโลมรวมเป็น ๒๒ ประการ ความสูง ๓๗ เมตร หมายถึง โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ ตกแต่งด้วยหินอ่อน หินแกรนิตไม้สักทอง ยอดทำด้วยทองคำแท้ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่สมเด็จพระญาณสังวรฯ สมเด็จพระสังฆราชฯ ประทานมา

ฉัตรสุนทรย์ กบิลสิงห์ ชาญเสน^๓ ได้กล่าวไว้ในหนังสือหนังสือ “พระพุทธศาสนาแบบธิเบต” เรื่องพุทธศิลป์ของธิเบต ว่าสภาพภูมิประเทศที่เป็นหลังคาโลกที่สูงและหนาวจัด ทำให้สีสันของธรรมชาติถูกจำกัดลงเพียงสีขาวของหิมะ และสีดำของไม้ยืนต้นผลัดใบ ทำให้ศิลปะซึ่งเป็นส่วนที่มนุษย์สร้างนั้นมีสีสันชัดเจนสะดุดตาแก่ผู้พบเห็น ที่เป็นจุดเด่นที่สุดในพุทธศิลป์ของธิเบตคือภาพทังก้า ที่คนไทยเรียกว่าภาพพระบฏ เหตุผลประการหนึ่งที่ชาวทิเบตมีความนิยมในภาพทังก้า เป็นพิเศษ เพราะดั้งเดิมชาวทิเบตส่วนมากเป็นพวกเร่ร่อนทางเดินที่เลี้ยงสัตว์อยู่ในช่วงสั้นๆ แล้วก็เคลื่อนย้ายต่อไปบางครั้งเมื่ออากาศหนาวเย็นจัดในทางตอนเหนือชาวทิเบตก็จะเคลื่อนย้ายลงมาทางใต้ที่อบอุ่นกว่าเมื่อต้องเคลื่อนย้ายอยู่ตลอดเวลาเช่นนี้การขนย้ายพระพุทธรูปคงจะเป็นไปได้ลำบากภาพพระบฏสามารถม้วนเก็บได้สะดวกในการเคลื่อนย้ายเมื่อองค์ทะเลาะมของค์ปัจจุบันองค์ที่ ๑๔ ต้องอพยพลี้ภัยจากเมืองลาซา ประเทศทิเบต ไปยังประเทศอินเดียก็ทรงมีภาพพระบฏที่เก่าแก่มูลค่าสูงสุดภาพหนึ่งม้วนสะพายบ่าปลอมตัวเป็นทหารยามหนีออกมา เป็นตัวอย่างของความสำคัญของภาพพระบฏที่มีความหมายต่อชาวทิเบตเพียงใด

ส.ศิริรักษ์^๔ ได้เขียนไว้ในหนังสือ “ความเข้าใจเรื่องมหายาน” ว่าข้อที่น่าสนใจในพุทธศาสนาพุทธนิกายอยู่ตรงที่การประกาศจุดมุ่งหาปณิธานสูงสุด ๔ ประการ สำหรับผู้สมถาทานพระพุทธ

^๒ คณะศิษย์วัดป่า, ประวัติหลวงปู่เจี๊ยะ จุนโท, (กรุงเทพฯ: บริษัท ศิลป์สยามบรรจภัณฑ์และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า๓๗๐.

^๓ ฉัตรสุนทรย์ กบิลสิงห์ ชาญเสน, พระพุทธศาสนาแบบธิเบต, (กรุงเทพฯ: บริษัท ส่องสยาม จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๗๙.

^๔ ส.ศิริรักษ์, ความเข้าใจเรื่องมหายาน, (กรุงเทพฯ: บริษัท ส่องสยาม จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๖๔.

ธรรมนอกเหนือไปจากการรับไตรสรณาคมน์ไว้เป็นที่พึ่งสูงสุดของชีวิต ปณิธานทั้ง ๔ ข้อดังกล่าวได้แก่ ด้วยปณิธานนี้ เราจักโปรดสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นทุกข์ เราจักตัดมวลกิเลสทั้งหลายให้ถึงที่สุด เราจักศึกษาพุทธธรรมให้เจนจบ และเราจักบรรลุล่วงพุทธมรรคอันประเสริฐยิ่ง ที่แท้แล้วจตุรมาปณิธานทั้ง ๔ ประการเป็นประคุมรรคภายในใจ อันจะยังพุทธวิถีให้สืบทอดไปอย่างไม่ขาดสาย และเป็นดั่งยานอันวิเศษ สมดังที่กล่าวว่าเป็น อุตตรยาน มหายาน พุทธยาน อนุตรยาน ซึ่งจะบรรทุกหรือขนสรรพสัตว์ให้ข้ามทะเลทุกข์สู่ฝั่งโน้น

เสถียร โพธิ์นันทะ^๕ ได้เขียนไว้ในหนังสือ “ปรัชญามหายาน” ว่ามหายาน แปลว่า พาหนะที่ใหญ่ หมายถึงการขนส่งตัวให้ข้ามพ้นวิภังค์ได้มาก อาจารย์นาคราช ได้อธิบายว่า พระพุทธธรรมมีรสเดียวคือรสแห่งวิมุตติ แต่มี ๒ ชนิดคือชนิดแรกเพื่อตนเอง และชนิดที่สองเพื่อตัวเอง และสรรพสัตว์ อันหมายถึงฝ่ายเถรวาทมุ่งความหลุดพ้นเฉพาะตน แต่มหายานมุ่งพุทธภูมิ สรุปลานในพระพุทธศาสนาแบ่งเป็น ๓ คือ สาวกยาน คือยานของพระสาวกที่มุ่งเพียงอรหันตภูมิ ซึ่งรู้แจ้งในอริยสัจ ๔ ด้วยการสดับจากพระพุทธเจ้า ปัจเจกยาน คือยานของพระปัจเจกพุทธเจ้า ได้แก่ผู้รู้แจ้งในปฏิจจนุปบาทด้วยตนเอง แต่ไม่สามารถแสดงธรรมสั่งสอนสัตว์ และ โพธิสัตว์ยาน คือยานของพระโพธิสัตว์ซึ่งได้แก่ผู้มีใจกว้างขวางประกอบไปด้วยมหากรุณาในสรรพสัตว์ไม่ต้องการอรหันตภูมิ ปัจเจกภูมิ แต่ปรารถนาพุทธภูมิเพื่อโปรดสัตว์ได้กว้างขวางกว่า ๒ ยานแรกและเป็นผู้รู้แจ้งในศูนยตาธรรม

ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล^๖ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ศิลปะทิเบต” ว่าวัชรยานแปลว่า ยานที่แข็งแกร่งดั่งเพชร เพราะความศรัทธาในหลักคำสอนของพุทธศาสนาที่มีความแข็งแกร่งดั่งเพชรใสเหมือนอากาศ ไม่มีใครต้านได้เหมือนสายฟ้า บางครั้งจึงเรียกว่า พุทธวัชรยาน หรือพุทธทิเบต โดยแก่นแท้แห่งพุทธวัชรยานนั้นเน้นที่การจัดตั้งจิตแบบพระโพธิสัตว์ ผู้ปฏิบัติธรรมดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา และกรุณา เพื่อฝึกฝนจิตแห่งตนเข้าถึงการตรัสรู้และปฏิบัติธรรมให้สามารถบรรลุสู่การหลุดพ้นหรือนิพพานในชาตินี้

พระคัมภีรญาณ อภิปัญญา^๗, ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “คู่มือศึกษาภาพ ปฏิจจนุปบาท” ว่าคำว่า วิภังค์ แปลว่า วณ หรือวังวน คำว่า สงสาร แปลว่า การเวียนว่าย ดังนั้น วิภังค์สงสาร ก็แปลว่า การเวียนว่ายอยู่ในวังวน มืองค์ประกอบอยู่สามอย่าง คือ กิเลส กรรม วิบาก กิเลสเปรียบเหมือนกับหมู กรรมเปรียบเหมือนกับงู และวิบากเปรียบเหมือนกับไก่ กรรมเป็นกฎของธรรมชาติอย่างหนึ่งแต่อยู่ในรูปของการกระทำคือเมื่อมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น กรรมมี ๓ ความหมายคือ กรรมชั่ว เรียกว่า อกุศลกรรม กรรมดี เรียกว่า กุศลกรรม และการกระทำที่อยู่เหนือชั่ว อยู่เหนือดี เรียกว่า สันกรรม อยู่เหนือกรรมกริยา

^๕ เสถียร โพธิ์นันทะ , **ปรัชญามหายาน**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๖๐.

^๖ ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล, **ศิลปะทิเบต**, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙). หน้า ๒๕๐.

^๗ พระคัมภีรญาณ อภิปัญญา , **คู่มือศึกษาภาพ ปฏิจจนุปบาท**, (กรุงเทพฯ: สถาบันบันลือธรรม , ๒๕๕๕), หน้า ๑๓.

๒). วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรณีการ ตั้งตุลานนท์^๘, ได้กล่าวถึงจิตรกรรมฝาผนังไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “เรื่องศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏบนจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถวัดทองธรรมชาตวรวิหาร” ผลการศึกษาพบว่า “จิตรกรรมฝาผนังเชิงพุทธในสังคมไทย เป็นศิลปะการเขียนภาพสีลงบนฝาผนังภายในโบสถ์วิหาร เขียนเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา เล่าเรื่องพระพุทธประวัติ ชาดก ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมประเพณีที่เกิดขึ้นจากการนับถือพระพุทธศาสนาทำให้ประชาชนมีโอกาสได้ศึกษาเรียนรู้เรื่องราวจากภาพเขียนที่ปรากฏอยู่บนฝาผนัง การได้เห็นจิตรกรรมฝาผนังอันงดงามน่าเลื่อมใสจะนำผู้ชมเข้าไปสนใจในรายละเอียด ซึ่งสิ่งนั้น คือ พระธรรมของพระพุทธเจ้าและเมื่อรู้พระธรรมดีแล้ว ก็จะข้ามพ้นจากความยึดติดในความงามของภาพเพียงอย่างเดียวดังนั้น จิตรกรรมฝาผนังเชิงพุทธจึงถือเป็นศิลปะที่เชิดชูและจรรโลงพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง”

นางสาวสุรีย์พร แซ่เอี้ยบ^๙, ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “เรื่องการศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมจากนิทานชาดกที่ปรากฏในภาพจิตรกรรม พระวิหารหลวง วัดสุทัศนเทพวราราม” ว่าตำราเอกสาร สื่อต่างๆ ส่วนหนึ่งได้นำเสนอนิทานชาดกบางเรื่องผ่านทางจิตรกรรมฝาผนัง ตามโบสถ์ วิหารของวัดหรือพุทธสถานต่างๆ คำว่า “จิตรกรรม” นั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายว่า “จิตรกรรม” คือ ศิลปะการวาดเขียน ศิลปะการวาดภาพ ในคัมภีร์สังยุตตนิกายนิทานวรรค พระพุทธองค์ได้ตรัสเปรียบเทียบไว้ว่า “...จิตรกรผู้ทำจิตรกรรมนั้น เมื่อมีน้ำย้อม ครั่งขมิ้น สีเขียวหรือสีแดงอ่อน ช่างย้อมหรือจิตรกรพึงเขียนรูปภาพสตรีหรือรูปภาพบุรุษให้ได้สัดส่วนครบถ้วนลงบนแผ่นกระดานที่ขัดดีและฝาผนังหรือแผ่นผ้า...” และทรงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย แม้ภาพจิตรกรรมที่เขาเขียนไว้นั้น จิตรกรก็คิดด้วยจิตนั่นเอง จิตนั่นเองวิจิตรกว่าภาพจิตรกรรมที่เขาเขียนไว้นั้น...” และตรัสถึงภาพจิตรกรรมที่ปรากฏไว้ในคัมภีร์อีกว่า “เหมือนบุคคลได้เห็นภาพจิตรกรรมที่จิตรกรระบายด้วยหรรดาล ทำไว้ที่ฝาผนัง”

พระพงศ์ศักดิ์ อภิขุโว (รุ่งสง)^{๑๐}, ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์ “เรื่องศึกษาบทบาทสื่อจิตรกรรมฝาผนังในการเผยแผ่พุทธธรรมในพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณี พระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม” ว่าสื่อจิตรกรรมฝาผนังเป็นสื่อสำคัญอย่างหนึ่ง ที่มีบทบาทในการเผยแผ่พุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ผู้วาดหรือจิตรกรได้สื่อออกมาทางภาพจิตรกรรมฝาผนัง โดยมีเนื้อหาหรือเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาในเรื่องต่างๆ ทั้งพุทธประวัติ นิทานชาดกที่เป็นคติทางธรรมที่เตือนใจพุทธศาสนิกชน อีกทั้งภาพจิตรกรรมที่จิตรกรทั้งหลายเหล่านั้นสื่อถึงคุณค่า ทั้งทางด้านสุนทรียศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี คติความเชื่อ อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติที่มีความสำคัญอย่างหนึ่ง

^๘ นางสาวกรณีการ ตั้งตุลานนท์. “ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏบนจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดทองธรรมชาตวรวิหาร” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

^๙ นางสาวสุรีย์พร แซ่เอี้ยบ. “การศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมจากนิทานชาดกที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมพระวิหารหลวง วัดสุทัศนเทพวราราม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

^{๑๐} พระพงศ์ศักดิ์ อภิขุโว (รุ่งสง). “ศึกษาบทบาทสื่อจิตรกรรมฝาผนังในการเผยแผ่พุทธธรรมในเฉพาะกรณีพระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ที่สามารถหล่อหลอมและต่อยอดถึงอุดมการณ์ทางการเมือง ความคิด ความเชื่อต่าง ๆ ในอดีตให้แก่คนรุ่นหลังได้อย่างไม่รู้ตัวอีกด้วย

นายเสนาะ เทียรทอง^{๑๑}, ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์ “เรื่องศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์: ศึกษาเฉพาะกรณีของพระครูอุภัยภาดาทร (หลวงพ่อบุญ) วัดไผ่โรงวัวจังหวัดสุพรรณบุรี” พระครูอุภัยภาดาทร (หลวงพ่อบุญ อนิโฆ) ได้วิเคราะห์เหตุการณ์ในปัจจุบันและคาดการณ์ในอนาคตเกี่ยวกับเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่า ต่อไปในอนาคตเบื้องต้นนั้น พระพุทธโอวาทของพระพุทธองค์จะอยู่ตามชั้นกระดาดไม่กำซาบเข้าไปในจิตใจคน วัตถุทั้งหลายที่ผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนาสร้างไว้ เช่นโบสถ์ วิหารเจดีย์ พระศรีมหาโพธิ์ จะประกาศพระพุทธศาสนาแทนพระพุทธองค์ จงดุถุการวัตถุที่พระเจ้าอโศกสร้างไว้เป็นตัวอย่าง ถ้าไม่ได้พระเจ้าอโศกสร้างสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลไว้ ในสมัยปัจจุบันจะไม่มีใครที่พระพุทธองค์ประสูติ ที่ตรัสรู้ ที่ปฐมเทศนา และที่ปรินิพพานได้เลย สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ถึงแม้จะเป็นวัตถุ ก็อาจทำให้มนุษย์เข้าใจถึงพุทธานุสติได้” ส่วนปฏิมากรรม รูปปั้นเปรต ต่างๆ เป็นสื่อสำคัญสำหรับบ่งชี้ให้ประชาชนเกิดความกลัว การทำความชั่ว ทำให้ผู้เข้าชมเกิดความรู้สึกกลัวบาป ดังนั้น ปฏิมากรรม จึงมีความสำคัญสำหรับทุกคนเพื่อให้ละเว้นจากบาปทั้งหลายสำหรับผู้ประกอบกุศลกรรม คือการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา พระครูอุภัยภาดาทร (หลวงพ่อบุญ อนิโฆ) จะใช้พุทธปฏิมากรรม สถาปัตยกรรมและจิตรกรรมฝาผนังเป็นสื่อในการสอนทำให้คนอยากสร้างความดี

เจ้าอธิการบุญจันทร์ ธรรมิสฺสโร (พันสว่าง)^{๑๒}, ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์ “เรื่องศึกษาหลักธรรมที่สอดคล้องกับพุทธลักษณะองค์พระพุทธรูปปฏิมากรในสังคมไทย” ว่าการที่คนในยุคหลัง ๆ ต่อมาสร้างพระพุทธรูปเคารพรำลึกถึงพระพุทธเจ้าตามศรัทธาและเพื่อเป็นพุทธานุสตินั้น ก่อให้เกิดรูปปฏิมากรรม ที่งดงามตามคติความนิยมของกลุ่มชนแต่ละหมู่เหล่า ซึ่งมีลักษณะทางศิลปะกรรมและสิ่งประกอบ แตกต่างกันไปตามท้องถิ่นและยุคสมัยประกอบกับในประเทศอินเดียเอง พระพุทธศาสนาก็เกิดอยู่คู่เคียงกับศาสนาอื่นๆ โดยเฉพาะศาสนาฮินดูหรือศาสนาพราหมณ์ ซึ่งนิยมสร้างรูปเคารพเป็นเทพเจ้าองค์ต่างๆ มีกิริยาท่าทางต่างๆ หลากหลาย ซึ่งชาวพุทธต้องการสร้างสรรค์รูปเคารพในพระพุทธศาสนาให้มากและแพร่หลายตามอย่างเทวรูป ฮินดูบ้าง แต่ติดขัดด้วยพระพุทธองค์มิได้ทรงมีสัตว์หรือยานพาหนะใดๆ มิได้ทรงถืออาวุธแบบใดๆ มิได้ทรงเครื่องดนตรีชนิดใด ๆ แต่ด้วยอิทธิพลของปฏิมากรรมรูปเคารพในศาสนาอื่นๆ นี้เองที่ทำให้พระเถระและพุทธศาสนิกชนในระยะต่อมา ก็ได้พยายามศึกษาและรจนาพระพุทธประวัติตอนต่างๆ ให้มีความละเอียดขึ้น สร้างสรรค์รูปแบบเพื่อให้เกิดการสร้างพระพุทธรูปในกิริยาอาการต่างๆ มากขึ้นมีการคัดเลือกพุทธประวัติ พุทธตำนาน นิทานต่างๆ เพื่อเสริมสร้างเรื่องราวที่จะสร้างพระพุทธรูปขึ้น อันเป็นมูลเหตุให้เกิดพระพุทธรูปปางต่างๆ ขึ้นในแต่ละเขตประเทศที่พุทธศาสนาแพร่ไปถึงและดำรงสืบมา ซึ่งไม่อาจจะนับได้ว่าพระพุทธรูปปางต่างๆ

^{๑๑} เสนาะ เทียรทอง. “ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์: ศึกษาเฉพาะกรณีของพระครูอุภัย ภาดาทร (หลวงพ่อบุญ) วัดไผ่โรงวัว จังหวัดสุพรรณบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

^{๑๒} เจ้าอธิการบุญจันทร์ ธรรมิสฺสโร (พันสว่าง). “เรื่องศึกษาหลักธรรมที่สอดคล้องกับพุทธลักษณะองค์พระพุทธรูปปฏิมากรในสังคมไทย”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

มีทั้งหมดเท่าใด ทั้งนี้เป็นไปตามความนิยมและความคิดของแต่ละชาติแต่ละวัฒนธรรมส่วนในประเทศไทย การสร้างพระพุทธรูปปางต่างๆ นั้น มีอยู่ครบถ้วนทุกยุคทุกสมัยซึ่งศิลปะเป็นลักษณะที่คล้ายคลึงและได้รับอิทธิพลทางศิลปะจากอินเดียและลังกา รวมทั้งจากศิลปะของประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง ผสมผสานกับลักษณะและความนิยมในท้องถิ่นเดิม เกิดพระพุทธรูปทุกอิริยาบถ คือ ยืน เดิน นั่ง และนอน หลายปางออกไป

พระนรงค์ฤทธิ ธรรมรฤทธิ (สุขอ้น)^{๑๓} ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาหลักการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในพุทธศาสนาเถรวาท” ว่าพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทนี้มีพัฒนาการมาจากปัจจัยที่สำคัญหลายประการ คือ มาจากการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงภายในสังคมพระพุทธศาสนาเอง อิทธิพลของศาสนาฮินดูที่แทรกซึมปะปนเข้ามา อิทธิพลของศาสนาและวัฒนธรรมเปอร์เซียรวมถึงอิทธิพลของศิลปกรรม กรีกโบราณด้วย มหาชนให้ความสำคัญกับบารมีธรรม เพราะเป็นธรรมที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญพร้อมกับช่วยเหลือสัตว์อื่นให้พ้นทุกข์ไปด้วย จึงทำให้พระโพธิสัตว์สูงกว่าพระอรหันต์และพระปัจเจกพระพุทธเจ้าบำเพ็ญมาแล้ว ไม่สำคัญเท่ากับธรรมที่บำเพ็ญก่อนจะตรัสรู้ มหาชนยึดหลักประโยชน์เป็นสำคัญเรียงจากต่ำไปหาสูง คือเพื่อประโยชน์ตนเพื่อนิรโรค และเพื่อสรรพสัตว์ บารมีของฝ่ายมหาชนส่วนใหญ่ถือว่ามี ๖ แต่บางคัมภีร์เพิ่มเป็น ๑๐ ตามแบบอย่างเถรวาท การเผยแพร่ธรรมของพระโพธิสัตว์ในมหาชนนั้น ทำให้ทราบถึงบทบาทการเผยแพร่ธรรมในจำนวนหลักธรรมทั้ง ๑๐ ข้อ เนื่องจากความหมายให้ความสำคัญกับแนวคิดพระโพธิสัตว์ที่ทุกคนมีโพธิจิตสามารถบำเพ็ญบารมี เพื่อเข้าถึงพุทธภาวะได้พร้อมกับช่วยเหลือสัตว์อื่นให้พ้นทุกข์ก่อน ตนขอพ้นทุกข์ในภายหลัง ซึ่งเป็นพลังขับเคลื่อนให้บรรลุนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณต่อไปในอนาคต

จากการทบทวน หนังสือ ตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไม่พบว่ามีผู้ใด ผู้หนึ่งทำการวิจัยศึกษา วิเคราะห์ กล่าวถึง พุทธศิลปะในวัดป่าภูริทัตตปฏิปทาราม ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะศึกษา วิเคราะห์ จิตกรรมฝาผนังในวัดป่าภูริทัตตปฏิปทาราม เพื่อประโยชน์ เผยแผ่ และอนุรักษ์สืบต่อไป

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Reserch) โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น ๒ ส่วนคือ ศึกษาจากเอกสาร (Documentary Reserch) และสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth-Interview) มีขั้นตอนดังต่อไปนี้ เอกสารปฐมภูมิได้แก่พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๓๕

๑.๗.๑ รวบรวมเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๓๕

๑.๗.๒ รวบรวมเอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือสารานุกรมพระพุทธศาสนา, หนังสือพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หนังสือพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หนังสือพุทธธรรม (ฉบับปรับปรุง), หนังสือประวัติหลวงพ่อเจียะ จุนโท, หนังสือพระพุทธศาสนาแบบทิเบต, หนังสือความเข้าใจเรื่องมหายาน, หนังสือพุทธตันตระ หรือวัชรยาน, หนังสือปรัชญามหายาน,

^{๑๓} พระนรงค์ฤทธิ ธรรมรฤทธิ (สุขอ้น). “ศึกษาหลักการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในพุทธศาสนาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

หนังสือพระพุทธศาสนาหายาน, หนังสือพระบรมศาสดากับศาสนาอื่น, หนังสือเนปาลชาติภูมิของพระพุทธเจ้า, หนังสือศิลปะทิเบต, หนังสือคู่มือศึกษาภาพปฏิมากรรมพุทธ, หนังสือพุทธปาฏิหาริย์ตำนานหรือเรื่องจริง เป็นต้น

๑.๗.๓ สัมภาษณ์ (Indepth-Interview) ประชากรจำนวน ๙ รูป/คน ผู้วิจัยได้ออกแบบคำถามเรื่อง ภาพจิตรกรรมฝาผนังในศาลาจุณโท วัดป่าภูก้อนปฏิบัติธรรม เพื่อให้ผู้ถูกรับเชิญมาได้ออกแบบคำถามจำนวน ๙ รูป/คน แบ่งเป็นพระภิกษุสงฆ์ที่จำพรรษาในวัดป่าภูก้อนปฏิบัติธรรมจำนวน ๓ รูป อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมอยู่ในวัดป่าภูก้อนปฏิบัติธรรมตลอดฤดูกาลเข้าพรรษา ที่วัดป่าภูก้อนปฏิบัติธรรม จำนวน ๓ ท่าน และผู้ที่เข้ามาทำบุญที่วัดป่าภูก้อนปฏิบัติธรรม จำนวน ๓ ท่าน โดยการสัมภาษณ์ เป็นรายบุคคล ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการสัมภาษณ์มี กระดาษ ปากกา เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เพื่อบันทึกรายละเอียดทั้งหมด

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบถึงหลักพุทธธรรมกับศิลปะกรรมในพระพุทธศาสนา
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบถึงจิตรกรรมฝาผนัง ในศาลาจุณโท วัดป่าภูก้อนปฏิบัติธรรม
- ๑.๘.๓ ทำให้ทราบถึงบทวิเคราะห์ หลักพุทธธรรมที่สัมพันธ์กับภาพจิตรกรรมฝาผนัง ในวัด ป่าภูก้อนปฏิบัติธรรม